

Kalkgraslanddikkopje

Spialia sertorius

Het kalkgraslanddikkopje was tot 1976 een standvlinder die sindsdien uit Nederland is verdwenen. Hij vloog in één, soms twee generatie(s) en leefde vooral op open schrale kalkbodems. Hij werd vooral in Zuid-Limburg waargenomen.

Levenscyclus en gedrag

De waardplant van het kalkgraslanddikkopje is kleine pimpinel *Sanguisorba minor*. De eitjes worden afgezet op de bloemdekblaadjes van de vrouwelijke bloemen. Op de onderste, mannelijke bloemen, worden geen eitjes afgezet. Meestal deponeert het vrouwtje de eitjes op planten met een korte bloeistengel die in een lage kruidenrijke vegetatie groeien. De rupsen leven bij de vruchtjes. De volwassen rups overwintert tussen losjes bijengesponnen bladeren in de strooisellaag. Al begin mei verschijnen de vlinders, die nectar drinken van verschillende kruiden. Het aantal individuen op de vliegplaatsen kan hoog zijn, circa 64 individuen per ha. (BINK 1992).

Vliegtijd en overwintering

Het kalkgraslanddikkopje vliegt in één, soms twee generaties en overwintert als volwassen rups. De eerste generatie vloog van 11 mei tot 10 juni. De vroegste datum waarop de soort is gezien, is 30 april. Alle vlinders van de - in Nederland uiterst schaarse - tweede generatie zijn waargenomen tussen 6 augustus en 27 augustus. (BINK 1992).

Leefgebied

Het kalkgraslanddikkopje leeft in droog, schraal grasland en kalkgraslanden. In Nederland werd hij hoofdzakelijk gevonden in kalkgraslanden en relatief vaak in mergelgroeven. Omstreeks 1900 is hij ook gevonden in schrale graslanden bij Doetinchem (GE). De vlinder vliegt op plaatsen met een zeer korte en kruidenrijke, open grazige vegetatie. Deze lage vegetatie kan ontstaan door extensieve begrazing of groeit op warme, schrale, vaak stenige bodems. Op de vliegplaat-

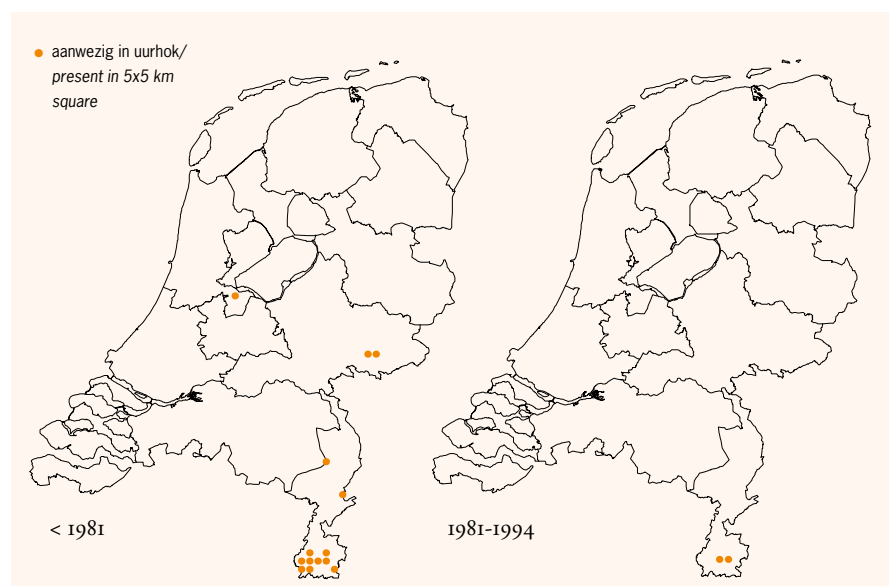
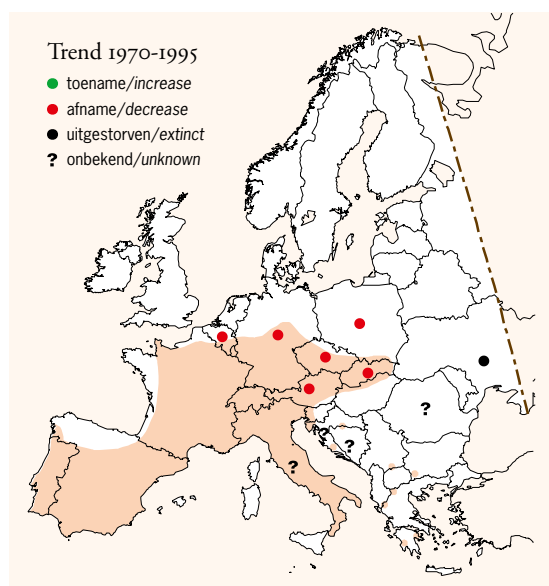

sen moet de kleine pimpinel groeien. (BERGERS ET AL. 1987, ARNOLD & VAN DORP 1986, VAN DER PLOEG 2004).

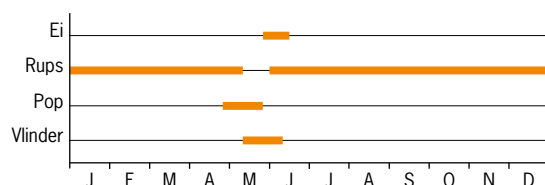
Mobiliteit, verspreiding en trend

In de literatuur wordt het kalkgraslanddikkopje honkvast genoemd (GERAEDTS 1986, BINK 1992).

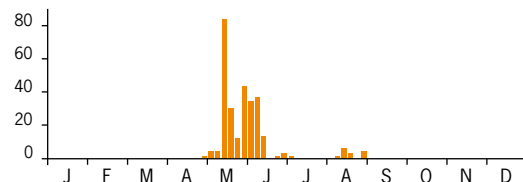
Het kalkgraslanddikkopje komt voor in een groot deel van Zuid- en Midden-Europa. In Nederland was de verspreiding vrijwel beperkt tot Zuid-Limburg. Alleen omstreeks 1900 is hij gevonden nabij Doetinchem ('tusschen exemplaren van malvae') en Naarden. In Zuid-Limburg vloog hij aan het begin van de 20e eeuw op verscheidene kalkgraslanden, waaronder de Kunderberg (waarnemingen tot 1967), de Welterberg (tot 1976), de Schiepsberg (tot 1971), de Bemeler-

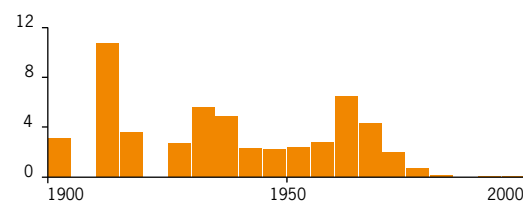
Stadia-diagram /
Life cycle diagram
(respectively egg, caterpillar,
pupa, imago)

Vliegtijd /Flight period

Trend 1900-2000

berg (tot 1961) en de Vrabelberg (tot 1966). Ook leefde de soort in een aantal groeven zoals 't Rooth en de ENCI. In 1976 vloog de laatste populatie bij Ubachsberg. In 1981 is nog een zwerver gezien in het Gerendal. In 1990 is de soort door een particulier uitgezet bij Eys. Hier zijn in 1991 nog enkele exemplaren gezien, maar hij is daarna verdwenen. De dichtstbijzijnde populatie bevindt zich op dit moment op het Belgische deel van de Sint-Pietersberg. (TER HAAR 1928, VAN SWAAY 1994A).

Bescherming

Het kalkgraslanddikkopje is als standvlinder verdwenen en wordt beschermd volgens de Flora- en faunawet. Op Europese schaal is de soort niet bedreigd en het voorkomen is over het algemeen stabiel. In veel Noordwest-Europese landen wordt echter een achteruitgang gemeld. De soort staat op de Waalse Rode Lijst. In Duitsland staat hij niet op de Rode Lijst, maar valt wel in de categorie 'bijna bedreigd'. De oorzaak van het verdwijnen van deze soort is drieërlei.

In een aantal gevallen is de soort verdwenen door het uitblijven van beheer in kalkgraslanden. Daardoor verruigden en verbosten deze terreinen, waardoor de biotoop met de waardplant is verdwenen. Daarnaast werden veel kalkgraslanden te intensief begraasd door schapen. Juist in juli leven de rupsen op de waardplant, die bij een (te) hoge dichtheid aan schapen wordt opgegeten. Bovendien waren de kalkgraslanden waarschijnlijk te klein voor het behoud van een zelfstandige, duurzame populatie.

Voor het kalkgraslanddikkopje is het gewenst dat de nu beboste kalkgraslanden weer open worden gekapt. Het beheer zou moeten bestaan uit een gefaseerd maaieregime of extensieve begrazing door schapen. Het areaal kalkgrasland is op dit moment te gering en de bestaande terreinen liggen te geïsoleerd. Uitbreiding van het oppervlak is dan ook dringend gewenst. Een mogelijkheid daarvoor zijn de huidige mergelgroeven waarin bij herinrichting kalkgraslanden kunnen worden gecreëerd. Bovendien moeten er in het Mergelland meer verbindingstroken komen tussen geschikte gebieden, bijvoorbeeld door middel van schrale bloemrijke bermen. (BERGERS ET AL. 1987, MENSING 1993, VELING 1995C).

Toekomst

Het kalkgraslanddikkopje zou zich weer in Nederland kunnen vestigen indien er in Zuid-Limburg een groot gebied wordt ontwikkeld met onder andere schraal kruidenrijk kalkgrasland.

SUMMARY

Red Underwing Skipper *Spialia sertorius*

Spialia sertorius is a former resident. It disappeared in 1976. It mainly occurred on calcareous grasslands in the south of the province of Limburg, where it used *Sanguisorba minor* as larval foodplant. The species flew in one, sometimes two, generations, and hibernated as a fully-grown caterpillar. On the 2006 Red List, it is classified as 'extinct'. However, if additional habitat is developed in abandoned marl pits and the former habitat managed appropriately, butterflies from the neighbouring Belgian population may colonise the southern part of Limburg.